

Позитивно оцінюючи монографію, висловимо кілька побажань і зауважень. Зокрема, науковість видання міг би посилити іменний показник. Джерельна база дослідження виглядала б більш репрезентативною при залученні документів особового походження, епістолярних матеріалів, спогадів.

Автор часом переходить від наукового до публіцистичного стилю викладу (принаймні до відповідної лексики). У тексті монографії присутні окремі технічні неточності. Так, «Богданівські читання» відбуваються в Черкаському національному університеті ім. Б. Хмельницького, починаючи від 2003 р., а не від 1997 р. (с. 48), Ярослав Дашкевич згаданий як Д. Дашкевич (с. 56) тощо.

Авторська концепція про зближення позицій української історіографії з польською та російською видається дещо надто оптимістичною і потребує більш розлогої аргументації.

В цілому ж монографія Ю.С. Степанчука «Образ Богдана Хмельницького у новітній українській та зарубіжній історіографії» є ґрунтовним науковим дослідженням, що підготовлене на належному науково-методологічному рівні та відповідає сучасним науковим стандартам. Сподіваємося, що авторські напрацювання будуть сприяти зростанню інтересу до подальшого дослідження історіографічної проблематики, пов'язаною з добою Хмельниччини.

*Віталій Масненко**

Петренко І. М. Історик Віра Жук (1928–2008): життя, віддане науці : монографія. – Київ : Міленіум, 2017. – 516 с.

Розвиток сучасної української історіографії зумовив переосмислення істориками сутності та змісту українського історичного процесу. Це спонукає дослідників до вивчення наукової спадщини істориків минулих поколінь та визначення їх місця в історіографічному процесі. Тому біоісторіографічне дослідження І. М. Петренко, присвячене науково-педагогічній та просвітницькій діяльності Віри Никанорівни Жук є вельми своєчасною та важливою подією, оскільки воно сприяє більш глибокому розумінню особливостей розвитку радянської та сучасної вітчизняної історичної науки, а також дає можливість визначити внесок ученої в розробку пріоритетних проблем болгаристики, історії України та, зокрема, регіоналістики.

Слід відзначити, що в запропонованому до розгляду виданні, дослідниця відтворює не тільки індивідуальний образ конкретної особистості, а й історичні ситуації, умови життя людини, історичне тло, що безпосередньо мали відношення до особи.

Доволі цікавим зрізом рецензованого дослідження є гендерний аспект. Через призму високої громадянської позиції, повсякденного життя, спілкування з колегами та оточенням Віри Никанорівни Жук І. М. Петренко створює образ жінки-історика, котра працювала як у радянську добу, так і за новітньої незалежності України, з'ясовує модель поведінки, тактики та стратегії існування в соціумі.

Структура монографічного видання зумовлена логікою викладу проблеми та завданнями, які поставила перед собою дослідниця. Робота складається із передмови, чотирьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел та літератури, бібліографічного показника праць В. Н. Жук, показника імен. Зміст та основні результати дослідження подано і у англійському варіанті.

У першому розділі «Історіографія та характеристика джерельної бази» відзначено, що дана монографія стала першою спробою осмислити постать талановитої вченої Віри Никанорівни Жук, проаналізувати її наукову спадщину, педагогічну діяльність та активну

* Публікація містить результати досліджень, проведених при грантовій підтримці Держаного фонду фундаментальних досліджень за конкурсним проектом (Ф№ 77/42-2018)

громадянську позицію. Вивчення наукової спадщини і педагогічної майстерності В. Н. Жук продовжується вже тривалий час, але носить фрагментарний характер, не створено цілісного її портрета як вченої-болгариста, дослідниці історії України, красзнавця, так і педагога, методиста та громадського діяча. Нині у історичній науці відсутнє всебічне дослідження науково-педагогічної діяльності вченої.

Привертає увагу багата джерельна база дослідження, яка включає матеріали, які зберігаються в архівах Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Державному архіві Полтавської області та Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Багато з них вперше введено до наукового обігу.

У другому розділі автор розкриває життєвий та науковий шлях Віри Никанорівни Жук: ранні та студентські роки, формування і ствердження як особистості і науковця, педагогічну діяльність та участь у фундаментальному енциклопедичному виданні «Історія міст і сіл Української РСР».

Третій розділ присвячено науковому спадку вченої. Варто вказати, що історіографічний огляд, побудовано за проблемно-хронологічним принципом. Автор аналізує дослідження з історії України та всесвітньої історії (українсько-болгарські відносини у науковому доробку В. Н. Жук; давньобулгарські літописи як джерело з середньовічної історії України; протоболгари в давнину: полтавський та український виміри); історичну регіоналістику у науковому доробку Віри Никанорівни та її роль у збереженні історичної пам'яті українців (давня і середньовічна історія Полтавщини; козацька доба та її видатні діячі; історія Церкви на Полтавщині; історія німецьких поселенців (колоністів) на Полтавщині; топоніміка та історія адміністративно-територіального поділу Полтавщини; Полтавщина в період Української революції (1917–1921 рр.) та Другої світової війни (1939–1945 рр.); історія освіти, науки, культури, пам'ятки природи та музейницька робота на Полтавщині).

У четвертому розділі висвітлюється громадсько-просвітницька діяльність В. Н. Жук та повсякденне життя вченої, яка йшла в ногу з часом, ніколи не обмежувалася «старим багажем знань», цікавилася новинками наукового життя. Вона була активним учасником конференцій, часто виступала по радіо, публікувалася, особливо у місцевій пресі. Така робота поглибилася і активізувалася особливо тоді, коли вчена вийшла на пенсію. Віра Никанорівна ніколи не була байдужою, брала активну участь у громадських організаціях. Намагалася допомогти не лише словом, але й ділом. Залюбки брала участь у проектах, виступала з доповідями і презентаціями.

Ірина Миколаївна зазначає, що на Полтавщині вшановано пам'ять В. Н. Жук – відкрито меморіальну дошку, її іменем названо вулицю, книги вченої читають, цитують, знають. Слушним є думка автора, що праці Віри Никанорівни варті більш ретельного вивчення, осмислення та аналізу та потребують популяризації та ознайомлення з нею широкого загалу читачів.

До беззаперечних переваг даного монографічного дослідження варто віднести чіткість та логічність подання матеріалу, який викладено легкою для сприйняття мовою і стилем написання.

У висновках Ірина Миколаївна Петренко резюмує, що Віра Никанорівна Жук створила унікальні за змістом концепції історичного розвитку України та здійснила ряд наукових припущень, які допомагають сучасним поколінням розібратися в своїй історії.

Безумовною заслугою автора є укладення бібліографічного покажчика праць В. Н. Жук, який нараховує 959 позицій. Вчена є авторкою (самостійно чи у співавторстві) близько 1000 публікацій (наукових статей, монографій, довідників, довідок, енциклопедичних видань, нарисів, методичних рекомендацій на допомогу викладачам, брошур, а також статей, повідомлень у періодичних виданнях). Для полегшення пошуку необхідної інформації у кінці видання вміщено іменний покажчик.

Варто підкреслити, що у додатках наведено велику кількість документів, листів та фотоілюстрацій. Книга написана яскравою, виразною мовою. Чудове поліграфічне вико-

нання – формат, шрифт, макет – також приваблює читача. Дослідження розраховане на істориків, краєзнавців, викладачів і студентів та всіх, хто цікавиться історією.

Ознайомлення з монографією «Історик Віра Жук (1928–2008): життя, віддане науці» дає підстави стверджувати, що робота має наукове, теоретичне і практичне значення та виразно засвідчує вдале поєднання всіх необхідних дослідницьких компонентів.

Лариса Синявська

Черкащина: історія краю та його людності / за ред. В. В. Масненка, В. Т. Поліщука. – Черкаси : Видавець Чабаненко Ю.А., 2017. – 698 с.

Черкащина дочекалася. Нарешті вийшла друком науково-популярна монографія з історії Черкас, навколишніх територій та населення цих земель. Видання профінансоване департаментом культури та взаємозв'язків із громадськістю Черкаської обласної державної адміністрації. Вкрай приємно, що державні органи таки звертають увагу на історичне книговидання. Це, потрібно сказати, буває не так часто. Редакторами книги є знамінітні науковці Віталій Масненко і Володимир Поліщук.

Дотепер Черкащина не мала комплексного викладу історії від найдавніших часів до сучасності. По окремих періодах – були, по деяких темах – теж. Але, щоб уся історія у цілому, комплексно та узагальнено – це зроблено вперше. І зроблено це на високому науковому рівні. Авторському колективу вдалося подолати ледь уловиму межу між краєзнавством та регіональною історією. Видання є ґрунтовним, написаним із залученням серйозної наукової літератури та джерел. Помітна тенденція до використання сучасних історичних методологій.

Чимало видань, присвячених регіональній історії, хибують на надмірну “києвоцентричність” – коли сюжети місцевої історії підміняються оповідями про історичні події всеукраїнського рівня. Рецензоване видання цього уникло. І це вигідно вирізняє його з масиву краєзнавчих публікацій.

Вельми цікавим ходом є початок опису історії не від появи перших людей на території сучасної Черкащини, а від виникнення землі. У тексті можемо знайти інформацію про версії походження Землі, геологічні періоди, динозаврів, рештки яких знаходили на берегах Кременчуцького водосховища.

При цьому автори не впадають у “псевдо-патріотизм” і не намагаються вивести історію всього на світі з Черкаського регіону. А цілком по-науковому вказують, що власне історію вони ведуть від появи перших людей. Стосовно Черкащини це відноситься до 130-100 тисяч років тому, коли у басейні річки Велика Вись з'явилися групи неандертальців.

Можна тільки вітати потужний археологічний блок видання. Доволі часто історики ігнорують напрацювання археологів. А між тим саме археологічна наука дає весь матеріал про дописемний період історії. При цьому ця частина книги написана легко і невимушено. Зауважмо, що й наступні розділи колективної монографії не менш вдалі.

Видається важливим, що автори відмовилися від такої поширеної схеми викладу історії ХХ століття за генсеками: Ленін – Сталін – війна – Хрущов – Брежнєв – Горбачов, в якій Велика війна, Українська революція, Голодомор та Незалежна Україна просто губляться серед усіляких “здобутків” та “прорахунків” комуністичної влади. Повторюся, “Черкащина: історія краю та його людності” такої схеми не використовує. Хоча й повністю відійти від відомостей про надоя молока та кількість поголів'я великої рогатої худоби авторам місцями не вдалося. І це при тому, що виразно помітними є антропологічні сюжети про ментальність селянства, психологію мас, поведінку інтелігенції, життя нацменшин і конфесій тощо.